

TÜRKİYE'NİN ÖRTÜLÜ GERÇEĞİ

BAŞÖRTÜSÜ YASAĞI ALAN ARAŞTIRMASI

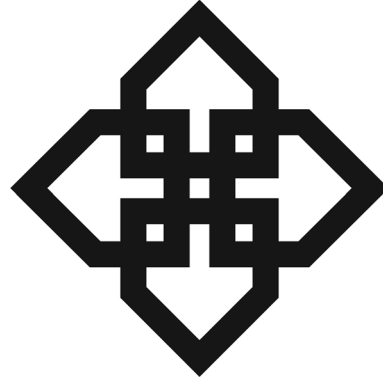
© Bu raporun hakları saklıdır.
Hiçbir bölümü, Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği'nin izni olmadan
herhangi bir elektronik ve mekanik formatta ve araçla
(fotokopi, kayıt, bilgi depolama vs.) çoğaltılamaz.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Kapak tasarımı:
MAST MPI Reklamcılık, 0216 340 66 01

Basım yeri:
Umut Matbaası, 0212 637 04 11

İstanbul 2007

HAZAR EĞİTİM KÜLTÜR ve DAYANIŞMA DERNEĞİ
Alemdağ Cad. Kısıklı Meydanı No: 14/4 Kısıklı / Üsküdar
Telefon: 0216 344 34 15 Faks: 0216 412 00 31 e-posta: hazarderneği@gmail.com
www.hazargurubu.org

Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği

TÜRKİYE'NİN ÖRTÜLÜ GERÇEĞİ

BAŞÖRTÜSÜ YASAĞI ALAN ARAŞTIRMASI

Başörtüsü mağdurlarına ithaf olunur.

İçindekiler

Tablolar Listesi	7
Araştırmanın Gerekçesi	9
Metodoloji ve Örneklem	13
Araştırma Bulguları	19
<i>Başörtüsü İle İlgili Tutumlar</i>	21
<i>Başörtüsü Yasağı İle İlgili Tutum ve Davranışlar</i>	27
<i>Başörtüsü Yasağı Sonucunda Yaşanan Mağduriyetler</i>	33
<i>Başörtüsü-Modernite-Siyaset İlişkisi</i>	39
Değerlendirmeler	49
<i>Başörtüsü Tartışmasının Şifresinin Çözümü / Ord. Prof. Richard Falk</i>	51
<i>Yeni Bir Laiklik, Yeni Bir Modernite... / Prof. Dr. Ferhat Kentel</i>	57
<i>Bir Ayrımcılık Alanı Olarak "Başörtüsü" / Prof. Dr. Melek Göregenli</i>	69
<i>Tek Boyutlu Olarak "Başörtüsü" Üzerinden Tanımlanan Çevrenin</i> <i>Sosyal Arka Planı / Prof. Dr. Naci Bostancı</i>	75
<i>Türkiye'de Başörtüsü Yasağının Kadınlar Üzerindeki Sosyal,</i> <i>Ekonomik ve Psikolojik Etkileri / Dr. Ayşe Güveli</i>	79
<i>Başörtüsü Sorunu Nasıl Düşümlendi? / Prof. Dr. Hilal Elver</i>	93
<i>Bir İktidar Pratiği Olarak "Başörtüsü Yasağı" / Prof. Dr. Mümtaz'er Türköne</i>	107

Teşekkür

Türkiye'nin Örtülü Gerçeği adını verdiğimiz bu proje pek çok gönül dostunun katkısıyla gerçekleşmiştir.

Bu projeyi kendi çalışması gibi kabul ederek gönül veren ve katkı sağlayan pek çok güzel insana sadece teşekkürümüzü ifade etmek hislerimizi ortaya koymaya yetmiyor olsa da onların beklediği karşılığın bizden olmadığını bilmenin hafifletici sebebine sığınıyorum.

Öncelikle proje aşamasında bizlere danışmanlık yapan Sayın **Lütfü Sunar**'a özel teşekkür borçluyuz.

Ayrıca yine proje aşamasında katkı sağlayan sevgili arkadaşlarım **Nazife Şişman, Yıldız Kavuncu, Ayşe Böhürler, Fatma Benli, Havva Sula, Sıdika Çetin**'e,

Projenin davetiye, afiş ve kitap tasarımlarını yapan **Mast MPI** reklamcılığın sahibi **Selim Tuncer**'e,

Projenin gerçekleştirilmesi aşamasında samimi gayretlerinden dolayı ANAR'ın başkanı **İbrahim Uslu**'ya,

Ayrıca projemize maddi-manevi destek olarak çalışmanın hayata geçirilmesine fırsat vermiş olan Sayın **Hanifi Tekin, Kenan Güler, Mustafa Kır** ve diğer gönül dostlarına,

Ve Hazar'a mensup yol arkadaşlarıma, en içten teşekkürlerimi zi sunuyorum.

HAZAR

Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği Başk.

Ayla Kerimoğlu

Tablolar Listesi

- Tablo 1 : Örneklemin İllere Göre Dağılımı
- Tablo 2 : Örneklemin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
- Tablo 3 : Örneklemin Medeni Duruma Göre Dağılımı
- Tablo 4 : Örneklemin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı
- Tablo 5 : Örneklemin Ailenin Gelirine Göre Dağılımı
- Tablo 6 : Örneklemin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı
- Tablo 7 : Örneklemin Meslek Grubuna Göre Dağılımı
- Tablo 8 : Araştırmaya Katılanların Çalışmama Nedenleri
- Tablo 9 : Başa Örtülen Nesnenin Tanımlanma Biçimi
- Tablo 10 : Başörtüsü Takmaya Başlanılan Dönem
- Tablo 11 : Deneklerin Başlarını Örtme Nedenleri
- Tablo 12 : Başörtüsü Takma Kararında Etkili Olan Kişiler
- Tablo 13 : Deneklerin Başörtüsünü Taktıkları Yerler
- Tablo 14 : Başörtüsü Takmayı Önemli Kılan Nedenler
- Tablo 15 : Araştırmaya Katılanların Annelerinin Başını Örtme Durumu
- Tablo 16 : Araştırmaya Katılanların Kızlarının Başörtüsü Takmasına Bakışı
- Tablo 17 : Araştırmaya Katılanların Kızlarının Başını Örtmesini İstememe Nedenleri
- Tablo 18 : Deneklerin, Kendi Kız Çocuklarının Başını Örtmemesi Durumuna Yaklaşımları
- Tablo 19 : Deneklerin Başörtüsü Yasağı Karşısındaki Davranışları
- Tablo 20 : Yaşa Göre Deneklerin Başörtüsü Yasağı Karşısındaki Davranışları
- Tablo 21 : Deneklerin Başörtüsünü Çıkarma Nedenleri
- Tablo 22 : Yaşanan Mağduriyetler Sonrası Yargıya Başvurma Durumu
- Tablo 23 : Yargıya Başvuranların Mahkeme Süreci ile İlgili Durum
- Tablo 24 : Yargıya Başvurmama Nedenleri
- Tablo 25 : Başörtüsü Sorununun Çözüm Mercii ile İlgili Kanaatler
- Tablo 26 : Eğitim Düzeyine Göre Başörtüsü Sorununun Çözüm Mercii ile İlgili Kanaatler

- Tablo 27 : Başörtüsünü Çıkarmak Zorunda Kalan Deneklerin Bu Durum Karşısında Hissettikleri
- Tablo 28 : Başörtüsü Takıldığı İçin Aile Yaşamında Karşılaşılan Zorluklar
- Tablo 29 : Başörtüsü Takıldığı İçin İş Yaşamında Karşılaşılan Zorluklar
- Tablo 30 : Başörtüsü Takıldığı İçin Karşılaşılan Psikolojik Zorluklar
- Tablo 31 : Başörtüsü Takıldığı İçin Sosyal Yaşamda Karşılaşılan Zorluklar
- Tablo 32 : Başörtüsü Takıldığı İçin Eğitim Hayatında Karşılaşılan Zorluklar
- Tablo 33 : Başörtüsü Takıldığı için Eğitime Ara Verilen Aşamalar
- Tablo 34 : Başörtüsü Yasağının Kişisel Yaşamlarını Değiştirip, Değiştirmediği ile İlgili Kanaatler
- Tablo 35 : Başörtüsü Yasağı Olmasaydı, Kişisel Yaşamlarının Nasıl Şekilleneceğine Dair Kanaatler
- Tablo 36 : Başörtüsü Yasağı Nedeniyle Gerçekleştirilemeyen Kişisel Hayaller
- Tablo 37 : Yaşa Göre Başörtüsü Yasağı Nedeniyle Kişisel Hayallerin Gerçekleştirilememesi Durumu
- Tablo 38 : Deneklerin Yaşamak İstedikleri Ülkeler
- Tablo 39 : Yaşa Göre Deneklerin Yaşamak İstedikleri Ülkeler
- Tablo 40 : AB Üyeliği Hakkında Tutumlar
- Tablo 41 : AB Üyeliği Hakkında Tutuma Göre Herhangi Bir AB Ülkesinde Yaşama İsteği
- Tablo 42 : Eğitim Düzeyine Göre AB Üyeliği Hakkında Tutumlar
- Tablo 43 : Yaşa Göre AB Üyeliği Hakkında Tutumlar
- Tablo 44 : Deneklerin Farklı Konularla İlgili Değer Yargıları
- Tablo 45 : Deneklerin Seçilecek Cumhurbaşkanı'nın Kadın Olmasına Yaklaşımları
- Tablo 46 : Eğitim Düzeyine Göre Deneklerin Seçilecek Cumhurbaşkanı'nın Kadın Olmasına Yaklaşımları
- Tablo 47 : Yaşa Göre Deneklerin Seçilecek Cumhurbaşkanı'nın Kadın Olmasına Yaklaşımları
- Tablo 48 : Demokrasi Kavramı ile İlgili Algılar
- Tablo 49 : Aktif Siyasete Bakış
- Tablo 50 : Yaşa Göre Siyasete Girme isteği
- Tablo 51 : Eğitim Düzeyine Göre Siyasete Girme İsteği
- Tablo 52 : Kadın Aday Gösteren Partileri Destekleme Durumu
- Tablo 53 : Yaşa Göre Kadın Aday Gösteren Partileri Destekleme Durumu
- Tablo 54 : Eğitim Düzeyine Göre Kadın Aday Gösteren Partileri Destekleme Durumu
- Tablo 55 : Oy Kullanırken Önem Verilen Faktörler

Araştırmanın Gerekçesi

Türkiye’de üniversitelerde ve kamu kuruluşlarında özellikle son yirmi yıldır devam eden başörtüsü yasağı uygulaması, ciddi bir toplumsal sorun ortaya çıkarmıştır. Bu sorunlar felsefi, siyasal, ekonomik, kültürel ve bireysel açıdan değerlendirilebilecek çok boyutlu bir yapı arz etmektedir.

Öncelikle çağımızın en geniş kabul gören değeri olan özgürlük açısından ciddi bir ihlal söz konusudur. Dini bir uygulama olan başörtüsü örtmek, en temel hak ve özgürlüklerden biridir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 24. maddesinde yer alan din ve vicdan özgürlüğü kapsamına girer. Böyle bir temel özgürlüğün ihlali, her tür özgürlüğün savunma alanı bulduğu çağımızda, ne ulusal hukuk ne de uluslararası hukuk bakımından herhangi ciddi bir dayanağa sahip değildir. Böyle dayanaktan yoksun bir yasağın devamı, toplumumuzu özgürlüklerin kısıtlandığı baskıcı bir atmosfere mahkûm etmektedir.

Başörtüsü yasağı Türkiye’nin demokratikleşmesini gerçekleştirmesi bakımından da ciddi bir engel teşkil etmektedir. Bu anti demokratik uygulama, demokratikleşmesini tamamlamak için her geçen gün yeni adımlar atan Türkiye toplumunun gelecek tasavvuru ile ilgili güveni de sarsmaktadır.

Başörtüsü yasağı, din ve laiklik şeklinde kurgulanan bir çatışmaya malzeme teşkil etmesi bakımından da Türkiye’deki barış ve huzur ortamını zedelemektedir. Bu da demokrasi dışı çözümleri gündeme getirmeye çalışan bir takım siyasal eğilimlere fırsat sunmaktadır.

Başörtüsü yasakları, siyasal bir tartışmanın mevzuu olduğu ve farklı siyasal eğilimler gündelik siyasetlerini başörtüsü üzerinden dile getirdikleri için, sürekli bir toplumsal gerilim kaynağı olmaktadır. Yasaklar sürdükçe bu gerilimi toplumsal çatışmaya sebebiyet veren

bir boyuta taşımaya çalışanların olması da kaçınılmazdır. Doğal bir özgürlük olan dini bir pratiği yerine getirme, gereksiz bir toplumsal gerilim kaynağı ve kutuplaşma vesilesi olmaktadır.

Bir başka önemli husus ise hukuk ve adalete güven noktasında yaşanan olumsuzluklardır. Bilindiği gibi adalet duygusu ve hukuka güven bir toplumu ayakta tutan en önemli unsurlardandır. Tutarsız gerekçelerle keyfi bir biçimde uygulanan başörtüsü yasağı, halkın adalet duygularını zedelemekte ve hukuka güvenini sarsmaktadır.

Diğer taraftan uygulamada olan yasak, olumsuz bir takım ekonomik sonuçlara da yol açmaktadır. Öncelikle başörtüsü yasağı nedeniyle eğitimden uzaklaştırılan genç kızlar vasıflı iş gücü açısından bir kayıptır. Diğer taraftan bu durum kadınların daha fazla mağdur olmasına yol açmaktadır. Bilindiği gibi tüm dünyada “yoksulluğun dişilleşmesi” (feminization of poverty) diye tabir edilen bir durum söz konusudur. Yani tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kadınların yoksulluk oranları erkeklere göre daha yüksektir. Başörtüsü yasağı, kadınların ekonomik özgürlüğünün kısıtlanmasını artırmakta ve daha fazla yoksullaşmasına sebep olmaktadır.

Okur-yazarlık ve eğitimde geçirilen süre oranlarındaki artışın, ülke gelişimindeki önemi bilinen bir gerçektir. Başörtüsü yasağı nedeniyle eğitimden uzaklaşmak zorunda bırakılan kadınlar, ülkedeki eğitim düzeyine olumsuz bir oran olarak da yansımaktadır. Kız çocuklarının okutulması önündeki geleneksel engelleri aşma yönünde gösterilen çabalarla, bir başka grup kız çocuğunun yasak nedeniyle eğitimden uzak tutulması, eğitim seferberliği açısından ciddi bir çelişki teşkil etmektedir.

Bilindiği gibi eğitim, bütün uluslararası sözleşmelere de girmiş ve kabul görmüş olan bir doğal haktır. Ayrıca ülkemizin de altına imza attığı CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Engellenmesi Sözleşmesi), kızların eğitimde cinsiyet ayrımcılığına maruz bırakılmaması üzerinde ayrıca durur. Ülkemizde yürürlükte olan başörtüsü yasağı ise başını örten kızların eğitim alma haklarında ayrımcılığa maruz bırakılması anlamına gelmektedir. Bu yasak nedeniyle çok sayıda genç kız, uluslararası sözleşmelerle de onaylanmış olan eğitim hakkından mahrum bırakılmaktadır. Dolayısıyla bu durum hem ülkedeki eğitilmiş insan potansiyeli, hem de eğitim hakları açısından olumsuz bir sonuca yol açmaktadır.

Başörtüsü yasağı, ekonomik ve sosyal bir takım eşitsizliklere neden olmaktadır. Yasağın keyfiliği ve sürekliliği bu eşitsizliklerin travmatik bir tecrübe olarak yaşanmasına yol açmakta, yasağa maruz kalanlarda çaresizlik, ümitsizlik gibi duyguları beslemektedir. Zaman zaman bu duygusal durum, ciddi psikolojik travmalara neden olmaktadır.

Genç kızların eğitim hayatını yarıda kestiği, onların ekonomik ve sosyal hayata katılmasını engellediği için başörtüsü yasağı, kızların küçük yaşta evlendirilmesi gibi bir toplumsal sonuca da yol açmaktadır. Bu da yasağın sebep olduğu dolaylı olumsuz sonuçlardan sadece biridir.

Yasağın bir başka boyutu ise Türkiye tecrübesinin dünyanın diğer ülkeleri için taşıdığı önemdir. Bilindiği gibi Avrupa ülkelerinde de farklı boyutlarda başörtüsü yasağı uygulaması söz konusudur. 11 Eylül sonrası yükselen yabancı düşmanlığının da bir tezahürü olan İslami sembollerle ilgili bir takım tartışmalar, Avrupa gündemini de işgal etmektedir. Bu konuda halkının bü-

yük çoğunluğu Müslüman olan laik Türkiye Cumhuriyeti'nin bulacağı çözüm, diğer ülkeler için de yol gösterici olacaktır.

Olumsuz sonuçlarından bazılarını zikrettiğimiz başörtüsü yasağı, Türkiye'de yaklaşık yirmi yıldır çeşitli düzeylerde gündemdedir. Fakat buna rağmen bu hak ihlalinin ortadan kaldırılmasına yönelik çok ciddi adımların atılmış olduğunu söyleyemeyiz. Bir hak ihlali olan başörtüsü yasağı, her geçen gün şiddetini artırarak uygulanmaya devam etmektedir.

Türkiye'nin Örtülü Gerçeği adını verdiğimiz bu çalışma ile başörtüsü yasağının yol açtığı sorunların boyutlarını Türkiye genelinde araştırarak; Türk Demokra-

sisi açısından da sancılı bir sürece işaret eden yasağın sebebiyet verdiği toplumsal, ekonomik ve psikolojik farklılıkları istatistikî verilerle ortaya koymak, yasağın muhataplarının bu süreçte yaşadığı duygu ve düşüncelerini kamuoyuyla paylaşmak, yasağın hangi ölçülerde devam ettiğini tesbit etmek, başörtüsü yasağına muhatap olan genç kız ve kadınların sesini duyurmak üzere bu çalışmayı hazırladık.

Hedefimiz ırk, dil, din, cinsiyet ya da başörtülü-başörtüsüz ayrımlarının yarattığı adaletsizliğin yaşanmadığı, eşit hak ve fırsatlara sahip bireylerden oluşan bir toplumun tesis edilmesine katkıda bulunmaktır.

Metodoloji ve Örneklem

Metodoloji

- Bu araştırma 1968’den bu yana çeşitli dönemlerde uygulanan eğitim kurumlarında başörtüsü yasağından etkilenen başörtülülerin yaşadıkları tecrübelerle ilgili bilinmeyenlere odaklanmıştır. Bu nedenle araştırmanın hedef kitlesi, 18-50 yaş arasında, lise ve üstü eğitim düzeyinde olup çeşitli dönemlerde uygulanan başörtüsü yasaklarından etkilenen kadınlar olarak belirlenmiştir.
- “Başörtüsü yasağı mağdurları” hakkında gerek herhangi bir resmi istatistik olmaması, gerekse de bugüne kadar yapılan amprik çalışmaların yetersizliği araştırmanın tasarımı konusunda büyük zorluklar yaratmıştır. Öncelikle örneklemin miktarını, dağılımını ve seçimini belirleyebilmek için gerekli olan başörtüsü yasağı mağdurlarının toplam sayıları, yaşadıkları yerler, yaptıkları işler vs. gibi sosyal ve demografik verilerin elde mevcut olmaması ve bu bilgilerin araştırma olanakları dahilinde oluşturulmasına imkan bulunmaması nedeniyle, bu çalışmada “olasılığa dayanan bir örnekleme yöntemi” kullanılamamıştır.
- Bu araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için, hedef kitleye dahil belirli sayıda deneğe ulaşabilmek hedeflendiğinden, bunu mümkün kılacak en uygun yöntem olan ve olasılığa dayanmayan örnekleme metodlarından “kartopu” (snowball) yöntemine başvurulmuştur. Evrenle ilgili yeterli

verinin elde mevcut olmaması veya hedef kitleye erişimde zorluk yaşanması durumunda, bazı sakinler taşımasına rağmen kartopu yönteminin kullanılması kaçınılmaz olmaktadır.

- En önemli sakınca olan doğru başlangıç noktasından başlanamaması riskini azaltabilmek için, araştırma büyük üniversitelerin yer aldığı dokuz ayrı şehirde birden yürütülmüştür. Her şehirde ayrı bir başlangıç noktası tesbit edilerek il içerisindeki deneklere ulaşılmıştır.
- Araştırmanın yürütüldüğü illerdeki başlangıç noktalarının tesbitinde, araştırmanın hedef kitesini oluşturan profile uygun üyeleri bulunan ve/veya başörtüsü mağdurları ile ilgili faaliyet gösteren bazı sivil toplum kuruluşlarının desteği alınmıştır. Söz konusu sivil toplum kuruluşları başta Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği olmak üzere AK-DER, Anadolu Gençlik Derneği (AGD), Başkent Kadın Platformu ve Mazlum-Der’dir.
- Araştırma, 5 Ocak-15 Şubat 2007 tarihleri arasında Adana, Ankara, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul, İzmir, Konya ve Samsun illerinde, toplam 1112 denek üzerinde ve yüzyüze görüşmelerde anket uygulaması şeklinde gerçekleştirilmiştir.

- Araştırmada kullanılan ve sayısal verilerle ifade edilen değişkenler arasındaki ilişkileri test etmek amacıyla parametrik Chi Kare testi uygulanmıştır. Bu testin uygulandığı tabloların altında “Asymptotic Significance” değerlerine yer verilmiştir. Söz konusu değerin 0.05’ten küçük olması, tabloda yer alan değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu, bu değerden büyük olması ise değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin tesbit edilemediğini göstermektedir.
- Araştırmanın bütün aşamaları ANAR Ankara Sosyal Araştırmalar Merkezi tarafından gerçekleştirilmiştir.

* **Ankara Sosyal Araştırmalar Merkezi**
Kuşkondur Sok. 7/4 A. Ayrancı, Ankara
Tel: 0312 442 36 70 (6 Hat) Faks: 0312 442 36 78
e-mail: anar@anararastirma.com.tr
www.anararastirma.com.tr

Örneklem

Tablo 1: Örneklemin İllere Göre Dağılımı

İller	#	%
İSTANBUL	230	20.7
ANKARA	228	20.5
İZMİR	161	14.5
BURSA	112	10.1
ERZURUM	90	8.1
ADANA	79	7.1
DİYARBAKIR	75	6.7
KONYA	70	6.3
SAMSUN	67	6.0
TOPLAM	1112	100.0

Tablo 2: Örneklemin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaşınız?	#	%
18-24	439	39.5
25-29	226	20.3
30-34	177	15.9
35-50	270	24.3
	1112	100.0

Tablo 3: Örneklemin Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni durumunuz?	#	%
Bekar	633	56.9
Evli	452	40.6
Dul / Boşanmış	27	2.4
	1112	100.0

Tablo 4: Örneklemin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Öğrenim durumunuz?	#	%
Lise veya dengi okul	401	36.1
Üniversite	597	53.7
Lisans üstü (master-doktora)	74	6.7
Lise / Üniversite / Yüksek lisans terk	40	3.6
	1112	100.0

Tablo 5: Örneklemin Ailenin Gelirine Göre Dağılımı

Ailenizin aylık geliri ne kadardır?	#	%
350 YTL'den az	10	0.9
350-499 YTL arası	56	5.0
500-999 YTL arası	335	30.1
1000-1999 YTL arası	419	37.7
2000-5000 YTL arası	237	21.3
5000 YTL'den fazla	38	3.4
Cevap vermeyenler	17	1.5
	1112	100.0

Tablo 6: Örneklemin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

Çalışıyor musunuz?	#	%
Evet	508	45.7
Hayır	604	54.3
	1112	100.0

Tablo 7: Örneklemenin Meslek Grubuna Göre Dağılımı

Çalıştığınız iş?	#	%
Eğitim bilimleri ile ilgili profesyonel meslek mensupları	185	36,4
Büro elemanları	78	15,4
Diğer profesyonel meslek mensupları	50	9,8
Diğer yardımcı profesyonel meslek mensupları	38	7,5
Yaşam bilimleri ve sağlık ile ilgili profesyonel meslek mensupları	31	6,1
Küçük işletme sahipleri ve müdürleri	27	5,3
Yaşam bilimleri ve sağlık ile ilgili yardımcı profesyonel meslek mensupları	25	4,9
Müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar	14	2,8
Modeller, satış elemanları ve tanıtım elemanları	14	2,8
Fizik, matematik ve mühendislik birimleri ile ilgili profesyonel meslek mensupları	12	2,4
Satış ve hizmetler ile ilgili nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	8	1,6
Eğitim bilimleri ile ilgili yardımcı profesyonel meslek mensupları	7	1,4
Şirket müdürü	6	1,2
Diğer	12	2,4
Cevap yok	1	0,2
	508	100.0

Tablo 8: Araştırmaya Katılanların Çalışmama Nedenleri

Neden çalışmıyorsunuz?	#	%
Öğrenci olduğum için	217	42,8
Başörtülü olarak iş bulamadığım için	170	33,5
Eğitimim yetersiz olduğu için	47	9,3
Aileme / çocuğuma bakmam gerektiği için	41	8,1
Paraya ihtiyacım olmadığı için	30	5,9
Ev hanımı / Ev kızı	30	5,9
İş bulamadığım için	24	4,7
Ailem / eşim izin vermediği için	22	4,3
Emekli	10	2,0
Kadınların çalışmasını doğru bulmadığım için	8	1,6
Hamilelik / sağlık problemleri nedeniyle	7	1,4
Başörtüsü yasağı nedeniyle eğitimime devam edemediğim için	7	1,4
Çalışmayı düşünmediğim için	6	1,2
Diğer	14	2,8
Cevap yok	96	18,9

Araştırma Bulguları

Başörtüsü İle İlgili Tutumlar

- Medyada ve kamuoyundaki yaygın isimlendirmenin aksine, deneklerin %79.4'ü başlarını örttükleri nesneyi “başörtüsü” olarak isimlendirmektedir. “Türban” kavramını kullananların oranı sadece %6'dır.
- Araştırma bulguları “başörtüsünün siyasal bir simge” olarak kullanıldığı yönündeki argümanı yanlışlamaktadır. Deneklerin %75'i politik/ideolojik tutumların gelişmesi için erken yaşlar olan ilkokul öncesi, ilkokul, ortaokul veya lise döneminden beri başörtülü olduğunu belirtmiştir. Liseyi bitirdikten sonraki dönemlerde başörtü takmaya başlayanların oranı %21'dir. Ayrıca deneklerin tamamına yakını (%97.7) dinin emri olduğuna inandığı için başını örttüğünü belirtirken, “sizin için başörtüsü en çok neden önemlidir” sorusuna “diniimizin bir emri olduğuna inandığım için” yanıtını verenlerin oranı da %96.7'dir.
- Deneklerin %62.2'si kendi kararıyla başını örttüğünü belirtmekle birlikte, araştırma sonuçları tezettürün çoğunlukla aileden tevarüs eden bir tutum olduğunu da ortaya koymaktadır. Deneklerin %97.9'unun annesi de başını örterken, yine kendi kız çocuklarının da (olsaydı) başını örtmesini arzu edenlerin oranı %96.5'tir. Bu oranlar başörtüsünün siyasal bir tutum veya davranış olmadığını bir diğer göstergesidir.

Tablo 9: Başa Örtülen Nesnenin Tanımlanma Biçimi

Başınıza örtüğünüz nesneyi hangi isimle tanımlarsınız?	#	%
Başörtüsü	883	79.4
Eşarp	142	12.8
Türban	67	6.0
Diğer	19	1.7
Cevap yok	1	0.1
	1112	100.0

Tablo 10: Başörtüsü Takmaya Başlanılan Dönem

Ne zamandan beri başınızı örtüyorsunuz?	#	%
Ortaokuldan beri başörtüsü takıyorum	449	40.4
Lise yıllarından beri başörtüsü takmaktayım	246	22.1
Üniversite yıllarından beri başörtüsü takmaktayım	149	13.4
Kendimi bildim bileli başörtüsü takıyorum	139	12.5
Lise mezunu olduktan sonra başörtüsü takmaktayım	35	3.1
Evlendikten sonra başörtüsü takmaya başladım	31	2.8
Üniversite mezunu olduktan sonra başörtüsü takmaktayım	20	1.8
Diğer	38	3.4
Cevap yok	5	0.4
	1112	100.0

Tablo 11: Deneklerin Başlarını Örtme Nedenleri

Başınızı neden örtüyorsunuz?	#	%
Dinin emri olduğuna inandığım için	1086	97.7
Diğer	38	3.4
Cevap yok	24	2.2
	1112	100.0

Tablo 12: Başörtüsü Takma Kararında Etkili Olan Kişiler

Başınızı örtmenize kim vesile oldu?	#	%
Kendim karar verdim	692	62.2
Babam	88	7.9
Annem	84	7.6
Ailem	118	10.6
Arkadaşlarım	62	5.6
Öğretmenim	28	2.5
Akrabalarım	17	1.5
Diğer	20	1.8
Cevap yok	3	0.3
	1112	100.0

Tablo 13: Deneklerin Başörtüsünü Taktıkları Yerler

Başınızı nerelerde örtersiniz?	#	%
Dinin emrettiği her yerde	975	87.7
Okul dışında her yerde	36	3.2
Sadece sokağa çıkarken	33	3.0
Resmi Kurumlar dışında her yerde / Yasak olmayan her yerde	27	2.4
İş yeri dışında her yerde	25	2.2
Diğer	9	0.8
Cevap yok	7	0.6
	1112	100.0

Tablo 14: Başörtüsü Takmayı Önemli Kılan Nedenler

Sizin için başın örtülmesi en çok neden önemlidir?	#	%
Dinimizin bir emri olduğuna inandığım için	1075	96.7
Namus ve ahlakı temsil ettiği için	10	0.9
Siyasi kimliğimi yansıttığı için	1	0.1
Diğer	15	1.4
Cevap yok	11	1.0
	1112	100.0

Tablo 15: Araştırmaya Katılanların Annelerinin Başını Örtme Durumu

Annelerinizin başını örtüyor muydu?	#	%
Evet	1089	97.9
Hayır	20	1.8
Cevap yok	3	0.3
	1112	100.0

Tablo 16: Araştırmaya Katılanların Kızlarının Başörtüsü Takmasına Bakışı

Kızınızın (olsaydı) başını örtmesini ister misiniz?	#	%
Evet	1073	96.5
Hayır	13	1.2
Cevap yok	26	2.3
	1112	100.0

Tablo 17: Araştırmaya Katılanların Kızlarının Başını Örtmesini İstememe Nedenleri

Kızınızın başını örtmesini neden istemezsiniz?	#	%
Kızımın kendi iradesini kullanması için	4	30.8
Benim yaşadığım sıkıntıları yaşamaması için	4	30.8
Eğitim hayatında sorun yaşamaması için	2	15.4
Toplumda ona karşı ön yargı olmaması için	1	7.7
Çalışma hayatı kısıtlanmaması için	1	7.7
Gelecek kaygısı olmaması için	1	7.7
Cevap yok	0	0.0
	13	100.0

Tablo 18: Deneklerin, Kendi Kız Çocuklarının Başını Örtmemesi Durumuna Yaklaşımları

Kızınız başını örtmezse tutumunuz ne olur?	#	%
Neden başörtüsü takması gerektiğini açıklarım	882	82.2
Kendi seçimidir müdahale etmem	142	13.2
Başörtüsü takması için uyarırım	39	3.6
Başörtüsü takması için gerekirse baskı / şiddet uygularım	2	0.2
Bu tavrını desteklerim	0	0.0
Fikrim yok / Cevap yok	8	0.7
Cevap yok	0	0.0
	1073	100.0

Başörtüsü Yasağı İle İlgili Tutum ve Davranışlar

- Başörtüsü ile ilgili yürütülen yasağın sonuç almak açısından pek de başarıya ulaşamadığı gözlemlenmektedir. Yasaklama sonucunda başını tamamen açanların oranı sadece % 1.2 iken, başını herhangi bir biçimde açmayanlar çoğunluktadır (% 40.5). Deneklerin % 35'i sadece yasağın uygulandığı yerlerde başını açarken, % 19.9'u ise başörtüsü yerine geçecek şeyleri (peruk, şapka, bere vs.) kullanmıştır.
- Araştırma sonuçları yaş ile başını açma arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Genç yaş gruplarından orta yaş gruplarına doğru gidildikçe, başını açma oranı azalmaktadır.
- Uygulanan yasak sonunda başını açanların % 73'ü eğitimini tamamlayabilmek, % 22.5'i ise işini kaybetmemek için başörtüsünü çıkarmak zorunda kaldığını belirtmektedir.
- Yasaklama neticesinde kaybettikleri hakları geri kazanabilmek için deneklerin % 16.6'sı yargıya başvururken, % 76.2'si hukuk yolunu denememiştir. Mahkemeye başvurmanın en önemli gerekçesi ise yargıya duyulan güvensizliktir (% 62.8).
- Deneklerin % 36.4'ü başörtüsü probleminin çözümünü siyasal kurumlarda görürken, % 13.8'i ise sorunun Cumhurbaşkanı tarafından çözülebileceğini öngörmektedir. % 8.5'i ise sorunun çözümü konusunda ümitsizdir. Bu denekler problemin kimse tarafından çözülemeyeceğini düşünmektedir.

Tablo 19: Deneklerin Başörtüsü Yasağı Karşısındaki Davranışları

Başörtüsü ile ilgili yürütülen aleyhte baskılar sonucunda nasıl bir karar aldınız?	#	%
Başımı açmadım	450	40.5
Yasağın uygulandığı yerlerde başımı açtım	389	35.0
Peruk / şapka / bere vs. kullandım	221	19.9
Başımı tamamen açtım	13	1.2
Diğer	34	3.1
Cevap yok	5	0.4
	1112	100.0

Tablo 20: Yaşa Göre Deneklerin Başörtüsü Yasağı Karşısındaki Davranışları

Başörtüsü ile ilgili yürütülen aleyhte baskılar sonucunda nasıl bir karar aldınız?			
YAŞ	BAŞIMI AÇTIM (%)	BAŞIMI AÇMADIM (%)	TOPLAM (%)
18-24	76.7	23.3	100.0
25-29	62.8	37.2	100.0
30-34	42.6	57.4	100.0
35-50 arası	39.2	60.8	100.0

Asymp. Sig.= 0,000

Tablo 21: Deneklerin Başörtüsünü Çıkarma Nedenleri

Başörtünüzü çıkarma nedeniniz nedir?	#	%
Eğitimimi tamamlayabilmek için	455	73.0
Başörtüsü yasağının kısa vadede çözülmeyeceğini düşündüğüm için	164	26.3
İşimi kaybetmemek için	140	22.5
Gelecek kaygısı yüzünden	123	19.7
Akademik kariyerimi tamamlayabilmek için	69	11.1
Ancak bu şekilde baskılardan uzak kalabildiğim için	60	9.6
Aile baskısı yüzünden	31	5.0
Sınavlara girebilmek için	15	2.4
Eşimin işini kaybetmemesi için	8	1.3
Başörtüsünü dinin asli unsurlarından biri olarak görmediğim için	7	1.1
Diğer	42	6.7

Tablo 22: Yaşanan Mağduriyetler Sonrası Yargıya Başvurma Durumu

Yaşadığınız mağduriyetlerden sonra yargıya başvurduğunuz mu?	#	%
Hayır	847	76.2
Evet	185	16.6
Cevap yok	80	7.2
	1112	100.0

Tablo 23: Yargıya Başvuranların Mahkeme Süreci ile İlgili Durum

Yargı sonucu ne oldu / yargılama ne aşamada?	#	%
Mahkemeyi kaybettim	115	62.2
Mahkemem devam ediyor	20	10.8
Mahkemeyi kazandım	14	7.6
Dava sonuçsuz kaldı / mahkeme düştü	11	5.9
Mahkeme sonucunu bilmiyorum / ilgilenmedim	5	2.7
Mahkemeyi önce kazandım, sonra daniştay kararı bozdu	4	2.2
Takipsizlik kararı verildi	2	1.1
Diğer	7	3.8
Cevap yok	7	3.8
	185	100.0

Tablo 24: Yargıya Başvurmama Nedenleri

Yargıya neden başvurmadınız?	#	%
Yargıya güvenmediğim için	532	62.8
Sonuç alacağıma inanmadığım için	126	14.9
Yargıya başvurmaya gerek duymadım	77	9.1
Ekonomik nedenlerden ötürü	33	3.9
Yargıya intikal edecek bir durum olmadı	26	3.1
Yargı konusunda bilinçli olmadığım için	9	1.1
Kendime güvenmediğim için	9	1.1
Hiç düşünmedim	8	0.9
Diğer	21	2.5
Cevap yok	6	0.7
	847	100.0

Tablo 25: Başörtüsü Sorununun Çözüm Mercii ile İlgili Kanaatler

Sizce başörtüsü yasağı kim tarafından çözülmeli?	#	%
TBMM	232	20.9
Hükümet	172	15.5
Cumhurbaşkanı	154	13.8
Halk	99	8.9
Hiç kimse çözemez	94	8.5
Ordu	89	8.0
Bütün devlet kurumlarının işbirliği ile	84	7.6
Yargı	81	7.3
YÖK	56	5.0
Uluslararası kurumlar	10	0.9
Diğer	39	3.5
Cevap yok	23	2.1

Tablo 26: Eğitim Düzeyine Göre Başörtüsü Sorununun Çözüm Mercii ile İlgili Kanaatler

Sizce başörtüsü yasağı kim tarafından çözülmeli?					
CEVAPLAR	LİSE VEYA DENGİ OKUL (%)	ÜNİVERSİTE (%)	LİSANS ÜSTÜ (MASTER-DOKTORA) (%)	LİSE / ÜNV. / YÜKSEK LİSANS TERK (%)	TOPLAM (%)
Cumhurbaşkanı	44.8	49.4	3.2	2.6	100.0
Hükümet	42.4	49.4	5.2	2.9	100.0
TBMM	24.6	56.9	13.8	4.7	100.0
Ordu	37.1	58.4	2.2	2.2	100.0
Yargı	27.2	64.2	8.6	0.0	100.0
YÖK	57.1	35.7	1.8	5.4	100.0
Hiç kimse çözemez	40.4	53.2	2.1	4.3	100.0
Halk	40.4	46.5	6.1	7.1	100.0
Bütün devlet kurumlarının işbirliği ile	25.0	67.9	6.0	1.2	100.0
Uluslararası kurumlar	20.0	60.0	20.0	0.0	100.0
Diğer	17.1	74.3	2.9	5.7	100.0
Cevap yok	39.1	52.2	8.7	0.0	100.0

